

Radyonun icadı

Radyonun icadı da, hiç şüphesiz, diğer icatlar gibi, bir dizi teknik olanağın ortaya çıkması ve kullanılmasıyla mümkün oldu. Kitlesele bir nitelik kazanması 1920'lerde gerçekleşti, 1930'lardan 1940'lara kadar geçen süre içerisinde ise radyo tam anlamıyla gündelik hayatın bir parçası oldu ve altın çağını yaşadı. Bu tarihten sonra radyonun karşısına bildiğiniz gibi televizyon çıktı.

Radyonun yayıncılık tarihi açısından önemini üç başlık altında değerlendirebiliriz:

- i) Radyonun Avrupa ve Amerika'daki kurumsal gelişmesi daha sonra yine bu coğrafyalarda televizyon yayıncılığının kurumsallaşmasında bir model oluşturdu;
- ii) Bu kurumsallaşmanın önemli bir ayağını "içerik" oluşturuyordu ve radyo program türleri daha sonra televizyon program türlerine de kaynaklık etti;
- iii) Bugün dinleyici/izleyici dediğimiz kategoriyi anlayabilmemiz için radyonun bu kurucu yıllarını çok iyi kavramamız gerekiyor. Radyonun tarihi bize bu dinleyici denen kategorinin hiçbir zaman orada kendiliğinden var olan bir kitle olmadığını, tam tersine "inşa" edileceğini gösteriyor. Bu inşa süreci elbetteki o dönemin tarihsel, politik, ekonomik ve kültürel koşulları bağlamında gerçekleşti. Bu koşulların Amerika ile Avrupa'da birbirinden farklı olması yayıncılığın gelişiminde çok önemli farklılaşmalara da neden oldu.

Teknik açıdan baktığımızda, radyoyu önceleyen en önemli gelişme telsiz telgraf haberleşmesinin (telgraf mesajlarının kablo ağı kullanılmadan elektrik telgraf olarak aktarılması) kullanılmaya başlanması. 1891 gibi erken bir tarihte telsiz iletişiminin nasıl gerçekleşebileceği ile ilgili çalışmalar yapılıyor. Bu çalışmaları yapan ilk isimlerden biri Sırp kökenli Amerikan bilimadamı Nikola Tesla (1856-1943) (Florasan lambayı, neon ışıklarını, hızölçeri, otomobillerdeki ateşleme sistemini, radarın temellerini, elektron mikroskobunu ve mikrodalga fırını da Nikola Tesla icat etmiştir)

Bir başka önemli isim elektro manyetik dalgaların varlığını kanıtlayan ve VHF ve UHF bantlarını bir cihaz yardımıyla oluşturan ve tespit eden Alman fizikçi Heinrich Hertz (1857 – 1894)

Ancak, bilim tarihinde daha da ilerlediğimizde "radyoyu kim icat etti?" sorusu yanıtının aslında net olmadığı ortaya çıkıyor. Sonuçta radyonun labratuardan pazara çıkışına kadar arada onyıllar var ve bir sürü teknik bilimsel çalışma bu sürecin içinde yer alıyor.

Yine de bu isimler arasında en çok öne çıkan İtalyan bilimadamı **Guglielmo Marconi** (1874 -1937). Marconi aslında telsiz haberleşmesinde yeni bir icat gerçekleştirmedi, ama gerçekleştirilmiş icatları kendi sistemine çok başarılı bir şekilde uyarladı.

Marconi 1890'ların ortalarında İngiltere'ye göç ediyor, önce burada (Marconi Wireless Telegraph Company) ardından da 1899'da Amerika'da bir şirket kuruyor (Marconi Wireless Company of America). 1901 yılında ilk transatlantik sinyali İngiltere'den Amerika'ya yolluyor.

Marconi'nin çalışmaları tahmin edilebileceği gibi özellikle İngiliz Deniz Kuvvetleri'nin dikkatini çekiyor. Gemiden gemiye, gemiden karaya iletişimde hemen kullanılmaya başlanıyor. Telsiz haberleşmesi halkın dikkatini ise özellikle 1912'de Titanik faciasının kurtarma operasyonunda kullanılmasından dolayıçektir.

Fakat radyonun bugün bildiğimiz anlamda bir araç haline gelebilmesi için sesin aktarılabilmesinin olanaklı kılınması gerekiyordu. Buradaki gelişmeler de Atlantığın öte yakasında , Amerika'da yaşandı. En önemli isimlerden biri Reginald Fessenden, sesin iletimi ile ilgili ilk deneylerini Amerikan Meteoroloji Bürosu için çalışırken gerçekleştirdi. Amaç hava raporlarının aktarılabilmesiydi. 1906'da Massachusetts'den ilk defa ses ve müzik yayını gerçekleştirdi, bu iletim Batı Hint Adaları'na kadar ulaştı. Fessenden den bu teknolojiyi ilk satın alan "United Fruit company" oldu. Zaten deniz donanmaları ve ticari gemi şirketleri radyo'ya ilk ilgi gösterenler arasındaydı.

Bir diğer önemli isim, Lee de Forest (1873-1961) Audion adını verdiği vakum *tüp amplifikatörünü* (güç yükselticisi - 1906) ve radyo sinyallerinin alktarılmasında kullanılan AM (**amplitude modulation**) tekniğini buldu. 1908'de Eiffel Kulesi'nden halka yayın yapan (daha ortada alıcılar yok), 1910'da NY'tan canlı opeara yayını gerçekleştiren de Forest oldu. Bu yayın İtalyan tenör [Enrico Caruso](#)'nun Metropolitan Opera Salonu'nda gerçekleştirdiği bir konserin yayınıydı. Bu sayede ilk kez radyonun eğlence sektöründe kullanılabileceğine ilişkin bir düşünce ortaya çıkmıştı.

1906'dan itibaren Amerika'da amatör radyoculuk patlaması yaşandı. Radyo merkalıları kendi küçük verici setlerini kurarak yerel yayın yapmaya başladılar. Morse alfabesini kullanarak hava raporlarını ya da nadiren de olsa müzik yayını aktardılar. 1913 itibariyle Amerika'da 322 lisanslı amatör radyo operatörü var, bu sayı 1917'de 13, 581. I. Dünya Savaşı ile radyonun kitlesel gelişimi kesintiye uğradı ama teknik gelişimi devam etti. İngiltere'de savaş sonrası Post Office amatör radyoculara lisans vermeye başladı. 1921 yılı itibariyle İngiltere'de 150 amatör radyonun yayın yapma 4000 meraklının da yayın alma lisansı vardı.

İlk zamanlarda ortada alıcı olmadığı için, amatör yayınları dinlemek için de alıcıyı inşa etmek gerekiyordu. Kulaklıkla dinlenen sistemler bunlar. Bu noktada Edwin H. Armstrong'un Amerikan ordusu için icat ettiği hoparlör sistemi çok önemli. Onun içinde bulunduğu bir araştırma ekibi ayrıca kısa dalga üzerinden de uzak mesafelere yayın yapılabileceğini kanıtladı.

Savaş sonrasında radyoya karşı ticari ilgi artmaya başladı. Örneğin ilk defa 1920 yılında İngiltere'de Lord Northcliffe'in gazetesi Daily Mail ünlü soprano Nellie Melba'nın yarım saatlik resitaline sponsor oldu.

Bu noktada teknoloji-toplum ilişkisini tartışmamız gerekiyor. Teknolojik belirlenimci (determinist) bakışaçısı teknolojik değişimin bağımsız olarak gerçekleştiğini ve toplumsal dönüşümün aracı olduğunu iddia ediyor. Bunun karşısındaki bakış açısı ise toplumsal güçlerin teknolojinin değişimini etkilediğini; örneğin, neyin ARGE'sinin yapılacağına ilişkin büyük şirketlerini kararlarının ya da teknolojik gelişim için alınan siyasal kararların süreci belirlediğini savunuyor. Radyonun gelişimine baktığımızda, bu gelişimi sadece teknoloji merkezli açıklamamız mümkün değil. Burada önemli olan radyonun nasıl bir kitle iletişim aracına dönüştüğü. Nedir buna etki eden faktörler:

- Gittikçe artan kentleşme ve mobilite
- İngiltere ve Amerika gibi ülkelerde özel alana yapılan vurgu, "EV – YUVA"
- Aile yaşamının sosyal yaşamın merkezi haline gelmesi

- Radyo'nun kurumsal yapısı açısından İngiltere'de savaşın, Amerika'da liberalizme ve dolayısıyla serbest girişime yapılan vurgunun etkisi. Bu etkilerden dolayı İngiltere'de yayıncılık katı bir şekilde düzenlenen ve kamu yararı gözetilen bir alan, Amerika'da ise ticari bir etkinlik olarak gelişiyor.